

Ένα εκπαιδευτικό σενάριο για την προσέγγιση της ιστορικής περιόδου 1940-44 στην Ελλάδα, από την κήρυξη του πολέμου έως τις ημέρες της Απελευθέρωσης της Αθήνας.

Εισαγωγικά

Το εκπαιδευτικό σενάριο που ακολουθεί (συνοδεύει ένα πλάνο δραστηριοτήτων, βλ. παρουσίαση ppt με τίτλο «Γιατί πολεμήσαν...»), έχει σχεδιαστεί με τρόπο που να επιδέχεται οποιαδήποτε παρέμβαση ή αλλαγή, προκειμένου να προσαρμόζεται στη δυναμική της εκάστοτε μαθητικής ομάδας.

Σχεδιάστηκε με σκοπό την προσέγγιση των ιστορικών γεγονότων της περιόδου 1940-1944, δίνοντας έμφαση στην κοινωνική κατανόηση και στη διασύνδεση της ελληνικής με την ευρωπαϊκή πραγματικότητα.

Απευθύνεται κυρίως σε μαθητές Α/θμιας εκπαίδευσης, Ε΄ και Στ΄ τάξης και μπορεί να αξιοποιηθεί στην προετοιμασία και παρουσίαση των σχολικών εκδηλώσεων για την εθνική επέτειο της 28^{ης} Οκτωβρίου 1940.

Χωρίζεται σε συγκεκριμένες ενότητες - επεισόδια, με αφετηρία μια σύντομη, προοργανωτική παρουσίαση του περιεχομένου. Κάθε επεισόδιο περιλαμβάνει

στιγμιότυπα (εστίαση σε συγκεκριμένο γεγονός ή πρόσωπο του επεισοδίου) και συνοδεύεται από προτεινόμενες δραστηριότητες.

Τα επεισόδια δεν είναι πάντοτε αυστηρά διαχωρισμένα. Στοιχεία του ενός εμπλέκονται με στοιχεία των άλλων, γεγονός που επιβεβαιώνει την πολυπλοκότητα που χαρακτηρίζει κάθε εφαρμογή

διδακτικής προσέγγισης. Ωστόσο, είναι έτσι σχεδιασμένα, ώστε κάθε ένα να συνιστά ένα μικρό, ανεξάρτητο project και ταυτόχρονα να μην διασπάται η συνολική ροή του σεναρίου, αν κάποια από τα επεισόδια παραληφθούν.

Παρουσίαση εκπαιδευτικού σεναρίου

Τίτλος - Εισαγωγή (Διαφάνειες 2-3)

«Ας μη γελιόμαστε: η εικόνα που έχουμε για τους άλλους λαούς ή και για εμάς τους ίδιους συνδέεται με την ιστορία που μας έχουν αφηγηθεί όταν ήμασταν παιδιά. Η ιστορία αυτή μας σημαδεύει σε ολόκληρη τη ζωή μας».

Marc Ferro

Δραστηριότητες

1) Καταιγισμός Ιδεών

(με αφορμή τον τίτλο και την 2^η διαφάνεια της παρουσίασης)

- Ποια είναι η πρώτη σκέψη που κάνετε, διαβάζοντας τον τίτλο και βλέποντας τις φωτογραφίες; Ποια θέματα περιμένετε να συζητήσουμε;

2) Συζήτηση

- Γιατί πιστεύετε ότι μας ενδιαφέρει να ασχοληθούμε μ' αυτό το θέμα;
- Είναι η ιστορία μια απλή ανάμνηση του παρελθόντος...;

Στόχος

Η ανίχνευση της προϋπάρχουσας γνώσης των μαθητών γύρω από το θέμα, η προσέλκυση του ενδιαφέροντός τους, καθώς και ένας εισαγωγικός προβληματισμός για την Ιστορία

1ο Επεισόδιο: «φυλάξου θα 'χουμε γιορτή...»

Βρισκόμαστε στις αρχές της δεκαετίας του 1930. Τα σύννεφα του πολέμου σκεπάζουν τον ουρανό της Ευρώπης.

Δραστηριότητες

1) Συζήτηση

Πώς ήταν λίγο πριν τον Πόλεμο η πολιτική κατάσταση στην Ευρώπη;

Στόχος

Η συνειδητοποίηση του συσχετισμού των δυνάμεων στην Ευρώπη πριν την έναρξη του πολέμου.

Έξαρση του εθνικισμού

- **Γερμανία:** άνοδος στην εξουσία του εθνικοσοσιαλιστικού κόμματος (1933) του Χίτλερ, αποχώρηση από την Κοινωνία των Εθνών (1934)
- **Ιταλία:** κατάληψη Αιθιοπίας (1936), αποχώρηση από την Κοινωνία των Εθνών (1936).
- **1936: Χίτλερ και Μουσολίνι** σύναψαν συμμαχία που έγινε γνωστή ως «Άξονας Ρώμης-Βερολίνου»
- **1938:** Ένωση της Αυστρίας με τη Γερμανία
- **1939:** προσάρτηση της Βοημίας στη ναζιστική Γερμανία, υπό γερμανική «προστασία» και η Σλοβακία
- **1939:** η φασιστική Ιταλία καταλαμβάνει την Αλβανία

Αναζητήστε: «Το αυγό του φιδιού: Ο φασισμός και ο ναζισμός στην Ευρώπη»

<http://www.ekebi.gr/Fakeloi/fascism/main.htm>

[Βιβλιογραφική / διαδικτυακή παραπομπή (ενδεικτική)]

Στόχος

Ο χωρο-χρονικός προσανατολισμός των μαθητών και η ένταξη των γεγονότων στο πολιτικό κλίμα της εποχής.

Η κατανόηση των εννοιών της συνέχειας, της αιτίας – αποτελέσματος, καθώς και του ρόλου των ηγετών.

Το διεθνές πολιτικό σκηνικό ευνόησε τη δικτατορία και στην Ελλάδα. Χρησιμοποιώντας ως πρόφαση τον κίνδυνο εσωτερικών πολιτικών ταραχών, ο Ιωάννης Μεταξάς επέβαλε το δικτατορικό καθεστώς «της 4ης Αυγούστου 1936».

2) Συζήτηση

Πώς ήταν λίγο πριν τον Πόλεμο η πολιτική κατάσταση στην Ελλάδα;

Η δικτατορία του Μεταξά στην Ελλάδα είχε όλα τα εξωτερικά χαρακτηριστικά των δικτατορικών καθεστώτων της Ευρώπης: Αυταρχικές αξίες, βίαιη πειθάρχηση, υποχρεωτικός χαιρετισμός στις υπηρεσίες και τα σχολεία. Η ιδιωτική ζωή και η δημόσια παρουσία του κάθε πολίτη βρίσκονταν κάτω από στενή παρακολούθηση. Η ανυπακοή στο καθεστώς είχε σοβαρότατες συνέπειες, φυσικές, κοινωνικές και επαγγελματικές.

3) Συζήτηση

- Πώς φαντάζεστε την καθημερινή ζωή σε ένα αυταρχικό καθεστώς;
- Ποιες ελευθερίες μπορεί να στερούνταν οι πολίτες στην ιδιωτική και δημόσια ζωή τους;
- Τι σημαίνουν για σας αυτές οι ελευθερίες;

Αναζητήστε:

Τι σημαίνει «προπαγάνδα», «προπαγανδιστική δράση»;

- Στιγμιότυπο: Προπαγανδιστικές δράσεις του καθεστώτος του Ι. Μεταξά - Ίδρυση της Νεολαίας Μεταξά (ΕΟΝ)- Έκδοση περιοδικού

Στόχος

Η κατανόηση του ρόλου της προπαγάνδας σε ένα αυταρχικό καθεστώς.

1922	1929	1933	1936
άνοδος του Μπενίτο Μουσολίνι στην εξουσία	παγκόσμια οικονομική κρίση	άνοδος του Αδόλφου Χίτλερ στην εξουσία	επιβολή Δικτατορίας στην Ελλάδα, από τον Ι. Μεταξά

2ο Επεισόδιο: «Του ‘παν θα βάλεις το χακί...»

1η Σεπτεμβρίου 1939: Η εισβολή στην Πολωνία σηματοδοτεί την έναρξη του Β' Παγκοσμίου Πολέμου.

1^η Οκτωβρίου του 1940. Μια γραμμή από Καναδούς στρατιώτες βαδίζουν για να μπουν στο τραίνο. Ο μικρός 5άχρονος Whitey Bernard ξεφεύγει από το χέρι της μητέρας του και προσπαθεί να πιάσει του πατέρα του. (φωτογραφία του Claude P. Dettloff)

- Στιγμιότυπο: «Περίμενέ με μπαμπά...»

Δραστηριότητα

Συζήτηση

Ποια νομίζεις ότι είναι τα συναισθήματα των προσώπων της φωτογραφίας;

Στόχος

Η κινητοποίηση του συναισθήματος των μαθητών και μέσω αυτού της ενσυναίσθησης.

♪ Μετά από αυτό το στιγμιότυπο προτείνουμε να ακούσουν τα παιδιά το τραγούδι «Ο Στρατιώτης» (στίχοι: Κωστούλα Μητροπούλου, μουσική: Μάνος Λοΐζος, από το άλμπουμ Τα τραγούδια του δρόμου, 1974).

(Συζητάμε τους στίχους του τραγουδιού, τις σκέψεις και τα συναισθήματα που μεταφέρει. Συζητάμε, επίσης, την εποχή που κυκλοφόρησε το άλμπουμ και με ποια γεγονότα εκείνης της εποχής μπορεί να συνδέεται...)

Στόχος

Η διερεύνηση εναλλακτικών ιδεών και η ανάπτυξη δημιουργικής έκφρασης.

3ο Επεισόδιο: «χτυπάνε δυο, χτυπάνε τρεις...»

Στις 15 Αυγούστου, στους εορτασμούς της Παναγίας στην Τήνο, οι Ιταλοί τορπιλίζουν το πολεμικό πλοίο « Έλλη». Δύο ακόμα τορπίλες στόχευαν στα επιβατικά πλοία που είχαν φέρει προσκυνητές από την Αθήνα, αλλά τελικά αστόχησαν. Ιταλικά αεροπλάνα επιχειρήσαν ξανά να τα χτυπήσουν στο ταξίδι της επιστροφής, αλλά μονάδες του ελληνικού στόλου τα προστάτευσαν. Οι Ιταλοί δεν παραδέχτηκαν ότι ήταν εκείνοι που είχαν χτυπήσει. Φυσικά όλοι γνώριζαν τα πάντα. Μα η Ελλάδα αποφάσισε να μη μιλήσει...

...έως τις 28 Οκτωβρίου του 1940 (ηχητικό ντοκουμέντο από το πρώτο πολεμικό ανακοινωθέν)

- Στιγμιότυπο: το πρώτο πολεμικό ανακοινωθέν

Δραστηριότητες

1) Εργασία σε ομάδες

Φτιάξτε το δικό σας πρωτοσέλιδο μιας εφημερίδας που ανακοινώνει την έναρξη του πολέμου. Χρησιμοποιήστε φωτογραφικό υλικό της εποχής, βάλτε κεντρικό τίτλο και γράψτε μια σύντομη ανακοίνωση...

προφορικές μαρτυρίες:

Θέμα: Η αναχώρηση των φαντάρων για το μέτωπο

Στρατιώτες αποχαιρετούν τα παιδιά τους...

2) Συζήτηση

Συγκρίνετε τις φωτογραφίες.
Ποια νομίζετε ότι είναι τα συναισθήματα των εικονιζόμενων προσώπων;

Στόχος

Η συνειδητοποίηση των κοινών συναισθημάτων που προκαλούνται στους ανθρώπους κάτω από ανάλογες συνθήκες.

Έλληνας στρατιώτης αναχωρεί για το μέτωπο.

Ρώσος στρατιώτης λίγο πριν τη μάχη.

4ο Επεισόδιο: «... θα μπεις στην πρώτη τη γραμμή και ήρωας θα γίνεις...»

Ηχητικό αρχείο:

Πορεία προς το μέτωπο ... (Απόσπασμα από το «Άξιον εστί» του Ο. Ελύτη. Απαγγέλει ο Μάνος Κατράκης)

- Στιγμιότυπο: τα «δύο πρόσωπα του πολέμου»
- Στιγμιότυπο: Καταρρίπτοντας τον μύθο του αήττητου Άξονα

Δραστηριότητα

Συζήτηση

Συγκρίνετε το συναίσθημα που κυριαρχεί στο απόσπασμα που ακούσατε/διαβάσατε με αυτό που διαχέεται στον κόσμο από τα πρωτοσέλιδα των εφημερίδων.

Τι συμπεράσματα βγάξετε για τα «δυο πρόσωπα του πολέμου»; (αντιμέτωποι με κακουχίες στο πεδίο των μαχών, πανηγυρισμοί για τις νίκες στις πόλεις).

Στόχος

Η ανάπτυξη κριτικής σκέψης και η δυνατότητα ανίχνευσης αντιφατικών συναισθημάτων.

The image displays four newspaper front pages from Greece during World War II, illustrating the propaganda of the Axis powers. Each page features a large, bold headline and a photograph of a military scene.

- 21 Νοε 1940: Κορυτσά**
Headline: **Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΣΗΜΑΙΑ ΚΥΜΑΤΙΖΕΙ ΕΙΣ ΤΗΝ ΚΟΡΥΤΣΑΝ**
Ο ΣΤΡΑΤΟΣ ΜΑΣ ΕΙΣΗΛΘΕΝ ΕΙΣ ΤΗΝ ΠΟΛΙΝ
- 3 Δεκ 1940: Πρεμετή**
Headline: **ΚΑΤΕΛΗΦΘΗ Η ΠΡΕΜΕΤΗ**
Ο ΕΧΘΡΟΣ ΥΠΕΣΤΗ ΒΑΡΕΙΑΣ ΑΠΩΛΕΙΑΣ
Συνελήφθησαν πεντακόσιοι αιχμάλωτοι
Ημεγαλειώδης θράσος της Δεσπορίας μας
- 6 Δεκ 1940: Άγιοι Σαράντα**
Headline: **ΕΔΩ ΑΓΙΟΙ ΣΑΡΑΝΤΑ!**
‘Ο Έλληνικός Στρατός εισήλθεν’
Φεύγουν οι Τραλοί προς τή θάλασσα
ΕΙΣ ΟΛΟΝ ΤΟ ΜΕΤΩΠΟΝ ΠΡΟΕΛΔΥΜΕΝ
- 8 Δεκ 1940: Αργυρόκαστρον**
Headline: **ΤΟ ΑΡΓΥΡΟΚΑΣΤΡΟΝ ΠΛΕΕΙ ΕΙΣ ΤΟ ΓΑΛΑΝΟΛΕΥΚΟΝ**
Η ΟΡΜΗ ΤΟΥ ΣΤΡΑΤΟΥ ΜΑΣ ΣΥΝΕΤΡΙΨΕ ΤΑΣ ΕΠΙΛΕΚΤΟΥΣ ΙΤΑΛΙΚΑΣ ΜΟΝΑΔΑΣ

5ο Επεισόδιο: «στην πολιτεία βραδιάζει...»

Τα ξημερώματα της 6ης Απριλίου 1941, ο Γερμανός πρέσβης Βίκτορ Έρμπαχ επέδωσε στον Πρωθυπουργό της Ελλάδας Αλέξανδρο Κορυζή τελεσίγραφο για την επικείμενη γερμανική επίθεση. Πριν ακόμα παραδοθεί το τελεσίγραφο, οι γερμανικές δυνάμεις πραγματοποιούσαν επίθεση στα ελληνοβουλγαρικά σύνορα.

- **Στιγμιότυπο: Κυριακή 27 Απριλίου 1941, ώρα 8:00, οι Γερμανοί μπαίνουν στην Αθήνα «την έρημη πόλη»**

Η προσωρινή Γερμανική Διοίκηση εγκαθίσταται για λίγο στο ξενοδοχείο «Μεγάλη Βρετανία», ενώ γερμανικό απόσπασμα ανεβαίνει στην Ακρόπολη και υψώνει τη γερμανική σημαία με τον αγκυλωτό σταυρό.

[ηχητικό ντοκουμέντο: Η τελευταία ελληνική εκπομπή]

- **Στιγμιότυπο: Η παράδοση της Αθήνας**

Δέκα λεπτά πριν από την είσοδο των Γερμανών στο κέντρο της Αθήνας, στις 8 ακριβώς το πρωί, δύο ελληνικά κρατικά αυτοκίνητα έφθασαν στους Αμπελοκήπους, στη βόρεια είσοδο της Αθήνας. Μετέφεραν την επιτροπή για την παράδοση της πόλης, που την αποτελούσαν ο Φρούραρχος Αθηνών υποστράτηγος Χρ. Καβράκος, ο Νομάρχης Αττικοβοιωτίας Κωνσταντίνος Πεζόπουλος και οι δήμαρχοι Αθηναίων Αμβρόσιος Πλυτάς και Πειραιώς Μιχάλης Μανούσκος, καθώς και ο γερμανομαθής συνταγματάρχης Κωνσταντίνος Κανελλόπουλος.

Μόλις υπογράφηκε το πρωτόκολλο παράδοσης της πόλης, ο Γερμανός αντισυνταγματάρχης είπε στην αθηναϊκή αντιπροσωπεία: «**Κύριοι, εξ ονόματος του Φύρερ σας δηλώ ότι ερχόμεθα ως φίλοι, οι δε κάτοικοι των Αθηνών ουδέν έχουν να φοβηθούν...».**

Δημοσιεύματα στον τύπο τις επόμενες μέρες

Δύο μέρες μετά την κατάληψη της Αθήνας η εφημερίδα "ΕΛΕΥΘΕΡΟ ΒΗΜΑ", έγραφε στο κύριο θέμα της: «Εντός εικοσιτετραώρων η κατάληψις της χώρας μας θα έχει συμπληρωθή. Ετσι η Ελλάς βγαίνει από τον πόλεμο- και βγαίνει οριστικώς από τον πόλεμον, καθ' ον τρόπον εβγήκαν όλαι σχεδόν αι χώραι της ηπειρωτικής Ευρώπης. Δεν είνε μόνη η Ελλάς που ευρίσκεται εις αυτήν τη θέσιν. Από της Νορβηγίας μέχρι του Ταινάρου και από των Πυρηνάϊων μέχρι των παρυφών της

Στόχος

Η κατανόηση του ρόλου της προπαγάνδας.

Η ανίχνευση διαφορετικών επιδιώξεων και αξιών των πολιτικών συστημάτων.

Ουκρανίας υπάρχει δι' όλους τους λαούς της Ευρώπης απόλυτος ταυτότητα εις τας πολιτικές και άλλας συνθήκας της υπάρξεώς των. Αυτό δεν το λέγομεν προς παρηγορίαν μας. Τα λέγομεν διά να τονίσωμεν τη βασικήν κατά τη γνώμην μας αλήθειαν που δεν πρέπει ποτέ να φεύγη από τα μάτια μας, ότι δηλαδή τα ελληνικά προβλήματα που εδημιουργήθησαν από της 27ης Απριλίου δεν ημπορούν να αντιμετωπισθούν παρά εις το πλαίσιο της Νέας Ευρωπαϊκής πραγματικότητας. Πρέπει να καταλάβουμε ότι εφεξής αποτελούμεν μέρος ενός εκτεταμένου ηπειρωτικού συνόλου του οποίου όλα τα τμήματα θα έχουν αναποφεύκτως κοινότητα κατευθύνσεων και προπαντός κοινότητα συμφερόντων, οικονομικών και άλλων. Αυτή η ηπειρωτική σύλληψις της υποστάσεώς μας πρέπει να αποτελέση το πλαίσιον μέσα εις το οποίον θα κινηθούμε. Η τύχη μας είναι εφεξής αρρήκτως συνδεδεμένη προς την τύχη της γηραιάς Ηπείρου της οποίας αποτελούμεν τη νοτιοανατολικήν εσχατιάν».

"ΕΛΕΥΘΕΡΟ ΒΗΜΑ", 29/4/1941

Στο ίδιο μήκος κύματος η «ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ» συμπλήρωνε: «Ο αθηναϊκός λαός αντιμετωπίζει τα γεγονότα με σταθεράν πεποίθησιν ότι όλα βαίνουν προς το καλύτερον, ότι λήξαντος του πολέμου, διά την Ελλάδα τουλάχιστον, ανοίγεται η περίοδος της ειρήνης και της εντός των πλαισίων της ειρήνης αυτής παραγωγικής δραστηριότητας... Αι γερμανικαί αρχαί εμφορούμεναι από τας φιλικωτέρας των διαθέσεων απέναντι του ελληνικού πληθυσμού, τας αρετάς και τα προτερήματα του οποίου δεν ήργησαν να γνωρίσουν, θα τον συντρέξουν- περί τούτου δεν υπάρχει αμφιβολία- εις πάσαν θετικήν και οικοδομητικήν του προσπάθειαν».

"ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ", 29/4/1941

Δραστηριότητες

1) Συζήτηση

- Έληξε πράγματι ο πόλεμος στις 27 Απριλίου 1941;
- Άρχισε για την Ελλάδα η περίοδος ειρήνης που αναφέρει το δημοσίευμα;
- Συγκρίνετε τα δύο παραπάνω δημοσιεύματα με αυτά που ακούσατε στο ηχητικό ντοκουμέντο (τελευταία ελληνική ραδιοφωνική εκπομπή)

2) Εργασία (ατομική ή σε ομάδες)

Μόλις άκουσες στο ραδιόφωνο ότι οι Γερμανοί φτάνουν από στιγμή σε στιγμή στην Αθήνα.

Γράφεις ένα γράμμα στη Μαρία, τη φίλη σου που ζει στα Καλάβρυτα και περνούσατε μαζί τις καλοκαιρινές διακοπές, όταν πήγαινες να δεις τη γιαγιά και τον παππού. Της ανακοινώνεις το γεγονός και μοιράζεσαι μαζί της τις σκέψεις και τα συναισθήματά σου...

6ο Επεισόδιο: «... οι πόλεις αδειάσαν και κλείσαν...»

Όταν οι Γερμανοί κατέλαβαν την Ελλάδα παραχώρησαν τμήμα της Μακεδονίας και της Θράκης στους σύμμαχούς τους Βουλγάρους, ενώ την υπόλοιπη χώρα μοιράστηκαν με τους Ιταλούς. Έτσι αρχίζει για την Ελλάδα η φρίκη της τριπλής κατοχής.

- **Στιγμιότυπο: η πείνα**

Ουρά για το συσσίτιο: η πείνα αποδεικνύεται πανίσχυρος εχθρός

Πείνα και εξαθλίωση μαστίζει το λαό. Τα τρόφιμα ήταν ελάχιστα, αφού τα περισσότερα τα έπαιρναν οι κατακτητές. Οι τιμές ανέβηκαν σε ανείπωτα ύψη και ανθούσε η μαύρη αγορά. Η κατάσταση στις πόλεις και κυρίως στην Αθήνα ήταν απελπιστική. Ο κόσμος πέθαινε απ' την πείνα...

προφορικές μαρτυρίες

Θέμα: Αγώνας για επιβίωση. Γερμανοί δίνουν τρόφιμα σε παιδιά

Θέμα: Καυγές για ψάρια/Εβραίος πεινασμένος

Δραστηριότητες

1) Συζήτηση

- Με ποιους τρόπους προσπάθησαν να αντιμετωπίσουν οι άνθρωποι την πείνα;

2) Project

- Πώς φτάσαμε στον μεγάλο λιμό του 1941-42; Αναζητήστε πολιτικούς, κοινωνικούς και οικονομικούς παράγοντες.

Στόχος

Η διερεύνηση στοιχείων που θα επιτρέψουν στους μαθητές να κατανοήσουν τον συσχετισμό πολιτικών, οικονομικών, κοινωνικών και πολεμικών παραγόντων.

7ο Επεισόδιο: «άνοιξαν στη νύχτα δρόμους...»

«Το απόγευμα της πρώτης μέρας που μπήκαν οι Γερμανοί στην Αθήνα, το απόγευμα της πρώτης μέρας της Κατοχής, ήρθε σπίτι μου ένα από τα μεγάλα παιδιά της γειτονιάς μας, ο φοιτητής της Χημείας, ο Πλάτωνας ο Παντελούρης. Μου είπε ότι στο Δημοτικό Σχολείο της γειτονιάς μας, στη Φωκίωνος Νέγρη και Αγίας Ζώνης, είχε στρατωνισθεί μια μονάδα πεζικού με πολλά μηχανοκίνητα. Πήραμε τάκους από ξύλο, καρφώσαμε ένα καρφί στη μέση, και πήγαμε και τα βάλαμε το βράδυ στα λάστιχα των αυτοκινήτων των Γερμανών. Έτσι άτυπα, απλά, χωρίς καμιά άλλη παρόρμηση, καθοδήγηση, αρχίσαμε την αντίσταση κατά των γερμανών που είχαν μπει στην Αθήνα».

[Μαρτυρία του Τάκη Μιχαηλίδη, τότε φοιτητή της Φ.Μ. Σχολής Πανεπιστημίου Αθηνών, στη σειρά ντοκιμαντέρ «ΧΡΟΝΙΚΟ ΤΗΣ ΕΘΝΙΚΗΣ ΑΝΤΙΣΤΑΣΗΣ» [ΕΡΤ Αρχείο, 1^ο Επεισόδιο, 00.38.10, στην ηλεκτρονική διεύθυνση:

[http://www.ert-archives.gr/V3/public/main/page-assetview.aspx?tid=0000008116&tsz=0&autostart=0](http://www.ert-archives.gr/V3/public/main/page-assetview.aspx?tid=0000008116&tsz=0&autostart=0http://www.ert-archives.gr/V3/public/main/page-assetview.aspx?tid=0000008116&tsz=0&autostart=0)
<http://www.ert-archives.gr/V3/public/main/page-assetview.aspx?tid=0000008116&tsz=0&autostart=0>]

- **Στιγμιότυπο: Από την κηδεία του Κωστή Παλαμά, 28 Φεβρουαρίου 1943**

Μεσούσης της γερμανικής κατοχής, στις 27 Φεβρουαρίου 1943, πεθαίνει στην Αθήνα ο μεγάλος μας εθνικός ποιητής, Κωστής Παλαμάς. Η κηδεία του απετέλεσε ένα από τα μεγαλύτερα αντικατοχικά συλλαλητήρια, καθώς σύσσωμος ο πνευματικός κόσμος της χώρας αλλά και εκατοντάδες χιλιάδες απλού λαού συνόδεψαν συγκλονισμένοι το σκήνωμα του ποιητή στην τελευταία του κατοικία στο Α' Νεκροταφείο, τραγουδώντας τον Εθνικό Ύμνο, κάτω από τα σκυθρωπά και έκπληκτα πρόσωπα των κατακτητών.

**"Ηχήστε, οι σάλπιγγες... Καμπάνες βροντερές,
δονήστε σύγκορμη τη χώρα, πέρα ως πέρα...
Βογγήστε, τύμπανα πολέμου... οι φοβερές σημαίες,
ξεδιπλωθείτε στον αέρα!**

Σ' αυτό το φέρετρο ακουμπά η Ελλάδα!"

Ο Άγγελος Σικελιανός αποχαιρέτησε τον Ποιητή καλώντας παράλληλα το Έθνος σε παλλαϊκό αγώνα κατά των Ναζί επιδρομέων...

- **Στιγμιότυπο: Διαδήλωση στην Αθήνα, 22 Ιουλίου 1943**

«Οι επονίτες της Αθήνας και του Πειραιά, οι σπουδαστές και μαθητές των Εξαρχείων και του Γκύζη είχαν ξεχυθεί στους δρόμους της πολιτείας και ανάμεσα στους τολμηρούς κι η Σταθοπούλου. [...] Στην οδό Νοταρά, στεκόταν εκείνο το απομεσήμερο ανάμεσα σε άλλους. Στην τσάντα της είχε ακόμα μέσα τις προκηρύξεις και μοίραζε σε όλους τους πατριώτες που περνούσαν: “Πατριώτη αυτή είναι για σένα. Και μην ξεχάσεις αύριο στη μεγάλη διαδήλωση”»

[ΑΣΚΙ- Αρχείο ΕΔΑ- 09. Αρχεία Νεολαίας- 05. Εργαζόμενη Νεολαία- 310-00012]

Παναγιώτα Σταθοπούλου

8ο Επεισόδιο: «το αίμα σου γαρίφαλο...»

- Στιγμιότυπο: Καλάβρυτα 1943

Πολλά ήταν τα αποτρόπαια εγκλήματα των Ναζί στη κατεχόμενη Ελλάδα με στόχο την «εκκαθάριση» αντάρτικων ομάδων. Ξεχωριστές σελίδες ανάμεσά τους τα Καλάβρυτα, το Δίστομο, η Καισαριανή...

Αναζητήστε: Τι σημαίνει «αντίποινα»;

Δραστηριότητα

Εργασία (ατομική ή σε ομάδες)

Έχουν περάσει πάνω από δύο χρόνια, από τότε που έστειλες το γράμμα στη Μαρία, στα Καλάβρυτα. Δεν ξέρεις αν έφτασε ποτέ, δεν πήρες ποτέ απάντησή της... Παραμονές Χριστουγέννων του 1943 βρίσκεις στο γραμματοκιβώτιο ένα γράμμα. Δεν έχει πάνω του σφραγίδες και γραμματόσημα του ταχυδρομείου... Πώς να έφτασε ως εσένα; Ανοίγεις και διαβάζεις. Η Μαρία περιγράφει όσα έζησε...

Στόχος

Η κινητοποίηση του συναισθήματος και μέσω αυτού της ενσυναίσθησης.

(Σημ.: Προτείνεται το γράμμα αυτό να γραφεί από την ίδια ομάδα που έγραψε και το προηγούμενο γράμμα, όταν μπήκαν οι Γερμανοί στην Αθήνα)

9ο Επεισόδιο: «Συρματοπλέγματα...»

Κατάπληκτη η ανθρωπότητα παρακολουθεί το αποκορύφωμα της βιαιότητας των Ναζί: στρατόπεδα συγκέντρωσης και εξόντωσης των "ανεπιθύμητων" πληθυσμιακών ομάδων, των απανταχού στην Ευρώπη Εβραίων, των Τσιγγάνων, των κομμουνιστών, των αναπήρων.

Στρατόπεδα & Γκέτο

Σε όλη την υπό γερμανική κατοχή Ευρώπη, οι Γερμανοί συλλάμβαναν όσους αντιστέκονταν στην κυριαρχία τους και όσους θεωρούσαν φυλετικά κατώτερους ή μη αποδεκτούς λόγω πολιτικών πεποιθήσεων. Τα άτομα που συλλαμβάνονταν επειδή αντιστάθηκαν στη γερμανική εξουσία μεταφέρονταν κατά κύριο λόγο σε **στρατόπεδα συγκέντρωσης και καταναγκαστικής εργασίας**. Με τον πόλεμο αυξήθηκε δραματικά ο αριθμός των στρατοπέδων και ο πληθυσμός των κρατουμένων.

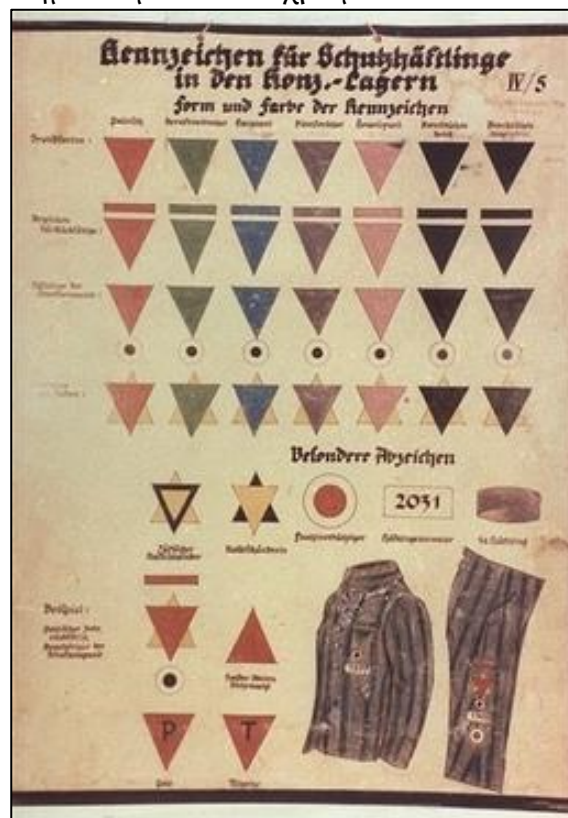
Η ίδρυση των γκέτο αποσκοπούσε στην απομόνωση των Εβραίων με το διαχωρισμό των εβραϊκών κοινοτήτων από τον υπόλοιπο πληθυσμό, αλλά και από άλλες εβραϊκές κοινότητες. Στην κατεχόμενη Πολωνία και τη Σοβιετική Ένωση και μόνο, οι Γερμανοί δημιούργησαν τουλάχιστον 1.000 γκέτο.

- **Στιγμιότυπο: Οι κρατούμενοι των στρατοπέδων**

Οι κρατούμενοι ήταν αναγκασμένοι να φορούν σήματα με ειδικά χρώματα πάνω στα ρούχα τους έτσι ώστε οι υπεύθυνοι των στρατοπέδων να μπορούν να αναγνωρίζουν εύκολα το λόγο εγκλεισμού του κάθε κρατουμένου και να υποκινούν αντιπαλότητες μεταξύ των διαφορετικών ομάδων.

Οι πολιτικοί κρατούμενοι, όπως οι κομμουνιστές, οι σοσιαλιστές και οι συνδικαλιστές, έφεραν κόκκινα τρίγωνα. Οι κοινοί εγκληματίες φορούσαν πράσινα. Οι Ρομά (Τσιγγάνοι) και όλοι όσοι κατά τους Γερμανούς ήταν «αντικοινωνικοί» ή «αδιόρθωτοι» φορούσαν μαύρα τρίγωνα. Οι Μάρτυρες του Ιεχωβά φορούσαν μοβ και οι ομοφυλόφιλοι ροζ τρίγωνα.

Τα γράμματα δήλωναν την εθνικότητα: για παράδειγμα το «P» σήμαινε Πολωνός, το «SU» από τη Σοβιετική Ένωση, το «F» Γάλλος.

Στόχος

Η συνειδητοποίηση της απαξίωσης της ανθρώπινης ζωής από το ναζιστικό καθεστώς της Γερμανίας.

«Αυτό ήταν το πιο αποτρόπαιο πράγμα που συνέβη στην ιστορία», δήλωσε η Lebonics.

«Πρέπει να διδάξουμε την ανοχή... ότι είμαστε όλοι διαφορετικοί, αλλά πρέπει να σεβόμαστε τις διαφορές του άλλου και να μάθουμε να ζούμε στον ίδιο κόσμο...»

Δραστηριότητες

1) Εργασία (ατομική ή σε ομάδες)

- Ένα παιδί μεταφέρεται στο Άουσβιτς
- Η καθημερινή ζωή στα γκέτο

2) Project

- Αναζητήστε: Τα κυριότερα στρατόπεδα συγκέντρωσης στην Ευρώπη

Εγκυκλοπαίδεια Ολοκαυτώματος

http://www.ushmm.org/wlc/el/media_nm.php?ModuleId=10005144&MediaId=35)

10^ο Επεισόδιο: «ήταν μια λέξη μοναχά ελευθερία...»

Η αντίστροφη μέτρηση για τις δυνάμεις του Άξονα άρχισε από το 1942. Οι Σοβιετικοί, με τη νίκη στο Στάλιγκραντ, καθήλωσαν τα γερμανικά στρατεύματα, και προέβησαν σε δυναμική αντεπίθεση, ενώ οι Γερμανοί συντρίφθηκαν και στην Αφρική από τους Συμμάχους. Η συμμαχική απόβαση στην Ιταλία (Ιούλιος 1943) προκάλεσε την πτώση του Μουσολίνι ενώ η απόβαση στη Νορμανδία (Ιούνιος 1944) οδήγησε στην απελευθέρωση της Γαλλίας. Τελικά, στις 8 Μαΐου 1945 η Γερμανία, ισοπεδωμένη και κατακτημένη από τους Συμμάχους, παραδόθηκε.

Ο Β' Παγκόσμιος Πόλεμος τελειώνει, σφραγίζοντας οριστικά και εισάγοντας ολόκληρο τον κόσμο σε μια νέα μια εποχή, βαθιά σημαδεμένη από την εμπειρία του.

- Στιγμιότυπο: Πανηγυρισμοί για την απελευθέρωση

Δραστηριότητες

Εργασία (ατομική ή σε ομάδες)

Ετοιμάστε ένα πανό για να κρατήσετε, τώρα που θα βγείτε στους δρόμους να πανηγυρίσετε την απελευθέρωση...

Τίτλοι τέλους: Έκφραση – Δημιουργία

Δραστηριότητες

Εργασία σε ομάδες

- Αναστοχαζόμαστε πάνω στα επεισόδια και τα στιγμιότυπα που επεξεργαστήκαμε.
- Αναζητάμε μουσικές, ποιητικές και εικαστικές δημιουργίες με θέματα εμπνευσμένα από τα ιστορικά γεγονότα που προηγήθηκαν.
- Δημιουργούμε τα δικά μας έργα τέχνης, εκφράζοντας τα συναισθήματά μας.

Στόχος

Η διερεύνηση εναλλακτικών ιδεών και η ανάπτυξη δημιουργικής έκφρασης.

Στίχοι τραγουδιών που αξιοποιήθηκαν ως τίτλοι επεισοδίων στο σενάριο,
από τη συλλογή «Τα τραγούδια του δρόμου» του Μάνου Λοΐζου (1974)

Μη με ρωτάς

Στίχοι: Λ. Παπαδόπουλος

Τα πολυβόλα σωπάσαν

Οι πόλεις αδειάσαν και κλείσαν

Ένας βοριάς παγωμένος

Σαρώνει την έρημη γη

Στρατιώτες έρχονται

Πάνε, ρωτάνε **γιατί**

πολεμήσαν

Κι εσύ ησυχάζεις

Το δάχτυλο βάζεις

Να βρεις την πληγή

Μη με ρωτάς, δε θυμάμαι

Μη με ρωτάς, μη με

ρωτάς, μη με ρωτάς

Μη με κοιτάς, σε

φοβάμαι

μη με κοιτάς, μη με

ρωτάς, μη με ρωτάς

Στην πολιτεία βραδιάζει

Το χιόνι τις στέγες

σκεπάζει

Ένα καμίονι φορτώνει

Και κόβει στα δυο τη σιγή

Περιπολία στους

δρόμους

Και κάποια φωνή που

διατάζει

Κι εσύ ησυχάζεις

Το δάχτυλο βάζεις

Να βρεις την πληγή ...

Μη με ρωτάς, δε θυμάμαι

Μη με ρωτάς, μη με

ρωτάς, μη με ρωτάς

Μη με κοιτάς, σε

φοβάμαι

Μη με κοιτάς, μη με

ρωτάς, μη με ρωτάς

6° επεισόδιο:
Αρχή της Κατοχής
στην Ελλάδα

Γενικός Τίτλος σεναρίου

3° επεισόδιο:
Βομβαρδισμός της
«Έλλης». Η Ελλάδα
μπάινει στον πόλεμο

8° επεισόδιο:
Αποτρόπαια
εγκλήματα των Ναζί

5° επεισόδιο:
Γερμανική επίθεση
στην Ελλάδα

9ο επεισόδιο:
Ολοκαύτωμα.
Γκέτο και
στρατόπεδα
συγκέντρωσης

1° επεισόδιο:
Λίγο πριν την έναρξη
του πολέμου στην
Ευρώπη

Θα κλείσω το παράθυρο

Στίχοι: Λ. Παπαδόπουλος

Θα κλείσω το παράθυρο
την πόρτα θα καρφώσω
τη νύχτα αυτή που ο θάνατος
γωνιά γωνιά σε ψάχνει.

Δε θα σε δώσω του φονιά
πουλί κυνηγημένο
θα βρω μαχαίρι και γωνιά
και θα τον περιμένω.

Χτυπάνε δυο, χτυπάνε τρεις
ραγίζουν τα ρολόγια
χτυπάν την πόρτα δεκατρείς
ακούει η νύχτα, τρέμει.

Δε θα σε δώσω του φονιά
πουλί κυνηγημένο
θα βρω μαχαίρι και γωνιά
και θα τον περιμένω.

Το αίμα σου γαρούφαλλο
το δάκρυ μου ποτάμι...

Συρματοπλέγματα

Στίχοι: Λ. Παπαδόπουλος

Συρματοπλέγματα ανάμεσά
μας,
φαντάρε που `σε αντικρύ.
Αύριο θα `μαστε νεκροί,
μια τρύπα στα πουκαμισά
μας.

Συρματοπλέγματα και στις
καρδιές μας,
όπως τα γένια μας σκληρά.
Ηρθ' η δική σου η σειρά,
ρίξε να κάψεις τις σοδειές μας.

Συρματοπλέγματα και οι
ψαλίδες,
κόβουν μονάχα το χαρτί.
Φυλάξου θα `χουμε γιορτή,
ανάψαν οι φωτοβολίδες.

Ο δρόμος

Στίχοι: Κ. Μητροπούλου

Ο δρόμος είχε τη δική του ιστορία
κάποιος την έγραψε στον τοίχο με
μπογιά

ήταν μια λέξη μοναχά ελευθερία
κι ύστερα είπαν πως την έγραψαν παιδιά

Κι ύστερα πέρασε ο καιρός κι η ιστορία
πέρασε εύκολα απ' τη μνήμη στην
καρδιά

ο τοίχος έγραφε μοναδική ευκαιρία
εντός πωλούνται πάσης φύσεως υλικά

Τις Κυριακές από νωρίς στα καφενεία
κι ύστερα γήπεδο στοιχήματα καυγάς
ο δρόμος είχε τη δική του ιστορία
είπανε όμως πως την έγραψαν παιδιά

1ο επεισόδιο:
Η Απελευθέρωση

Δώδεκα παιδιά, 1973

Στίχοι: Δ. Χριστοδούλου

Δώδεκα παιδιά στους δρόμους, δώδεκα παιδιά,
πήραν τη βροχή στους ωμούς, δώδεκα παιδιά,
[κράτησαν ψηλά τον ήλιο, κάνανε το κρύο φίλο,
πήγαν πιο μακριά κι απ' τα πουλιά.]

[Βρήκαν στην κορφή, την παλιά πληγή,
το χρυσό μαχαίρι του ληστή.]

Δώδεκα παιδιά στους δρόμους, δώδεκα σπαθιά,
πήραν το Χριστό στους ωμούς δώδεκα παιδιά,
[χάραξαν στη γη τους νόμους, **άνοιξαν στη νύχτα
δρόμους** κι έγινε η αγάπη πιο βαθιά.]

Γράψαν μian ευχή, να μη ξεχαστεί,
κάτω από το χώμα η γιορτή.

Δώδεκα παιδιά στους δρόμους, δώδεκα σπαθιά,
πήραν το Χριστό στους ωμούς, δώδεκα παιδιά,
[χάραξαν στη γη τους νόμους, **άνοιξαν στη νύχτα
δρόμους** κι έγινε η αγάπη πιο βαθιά.]

7ο επεισόδιο:
Μορφές Αντίστασης

Ο Στρατιώτης

Στίχοι: Κ. Μητροπούλου

**Του `παν θα βάλεις το χακί
θα μπεις στην πρώτη τη γραμμή
και ήρωας θα γίνεις**

Εκείνος δε μιλάει πολύ
του `ναι μεγάλη η στολή
και βάσανο οι αρβύλες

Το εμβατήριο
που του `μαθαν να λέει
είναι μονότονο και
του `ρχεται να κλαίει

Δεν του `γραφε ποτέ κανείς
τις νύχτες ξύπναγε νωρίς
και μίλαγε για λάθος

Μια μέρα έγινε στουπί
πέταξε πέρα τη στολή
και έκλαψε μονάχος

2ο επεισόδιο:
Έναρξη του πολέμου
στην Ευρώπη

4ο επεισόδιο:
Πορεία των ελλήνων
στρατιωτών προς το
μέτωπο

Δραστηριότητα (ατομική ή σε ομάδες)

- Συζητήστε για τους τίτλους των επεισοδίων.
- Αντικαταστήστε τους στίχους με τίτλους που να δείχνουν το ιστορικό τους περιεχόμενο.

Ενδεικτική Βιβλιογραφία

- Ambrose, D.** (2002), *Imagitrionics: Mind-Stretching Scenarios to Launch Creative Thought and Develop Problem-Solving Skills*, Zephyr Press, USA (ειδικότερα για το μάθημα της ιστορίας βλ. το Part III: "Social Studies: Imaginative Archaeology and Anthropology", σ. 99-128).
- Bakkenes, I., Vermunt, J. & Wubbels, T.** (2010). *Teacher learning in the context of educational innovation: learning activities, and learning outcomes of experienced teachers*. *Learning and Instruction* 20 (6), 533-548.
- Bruner, J.** (2004). *Δημιουργώντας ιστορίες. Νόμος, λογοτεχνία, ζωή, μετάφρ. Β. Τσούρτου, Κ. Πολυδάκη, Γ. Κουγιουμτζάκης, επιστημονική επιμ. Γ. Κουγιουμτζάκης, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα.*
- Cantu, A. – Warren, W.** (2003). *Teaching History in the Digital Classroom*, M.E. Shape, New York- London.
- DeLong, S.** (2009). *Teaching methods to encourage independent learning and thinking*. Center for teaching excellence, United States Military Academy, West Point, NY. Available: http://www.usma.edu/cfe/Literature/DeLongS_09.pdf. Retrieved: 16/9/2017.
- Donaldson M.** (2001). *Η σκέψη των παιδιών, μετάφρ. Α. Καλογιαννίδου και Α. Αρχοντίδου, Gutenberg, Αθήνα.*
- Gardner, H.** (1983). *Frames of Mind: the theory of multiple intelligences*. N. York: Basic Books.
- Gardner, H.** (1999). *Intelligence Reframed. Multiple Intelligences for the 21st Century*, Perseus Books Group, USA.
- Ιωαννίδου-Κουτσελίνη, Μ.** (2006). *Στρατηγικές διαφοροποίησης της διδασκαλίας στη σχολική τάξη. Παιδαγωγική Επιθεώρηση* 41, 9-23.
- Kees van der Heijden,** (2005). *Scenarios: The Art of Strategic Conversation*, John Wiley & Sons, England.
- Κόκκινος, Γ. – Νάκου, Ε.** (επιμ.) (2006). *Προσεγγίζοντας την ιστορική εκπαίδευση στις αρχές του 21ου αιώνα, Μεταίχμιο, Αθήνα.*
- Loyens, S. M. M., & Gijbels, D.** (2008). *Understanding the effects of constructivist learning environments: Introducing a multi-directional approach*. *Instructional Science* (0020-4277), 36 (5/6), 351-357.
- Μαυροσκούφης, Δ.** (2005). *Αναζητώντας τα ίχνη της Ιστορίας. Ιστοριογραφία, διδακτική μεθοδολογία και ιστορικές πηγές, Αδελφοί Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη.*
- Pressley, M., Woloshyn, V., & al.** (1995). *Cognitive strategy instruction that really improves children's academic performance*. 2nd ed. Brookline Books: Cambridge, Massachusetts.
- Ringland, G.,** (2006). *Scenario Planning: Managing for the Future*, John Wiley & Sons, England.

Schreiner P., Banev E., Oxley S. (eds) (2005), *Holistic Education Resource Book, Learning and Teaching in an Ecumenical Context*, Waxmann, Münster.

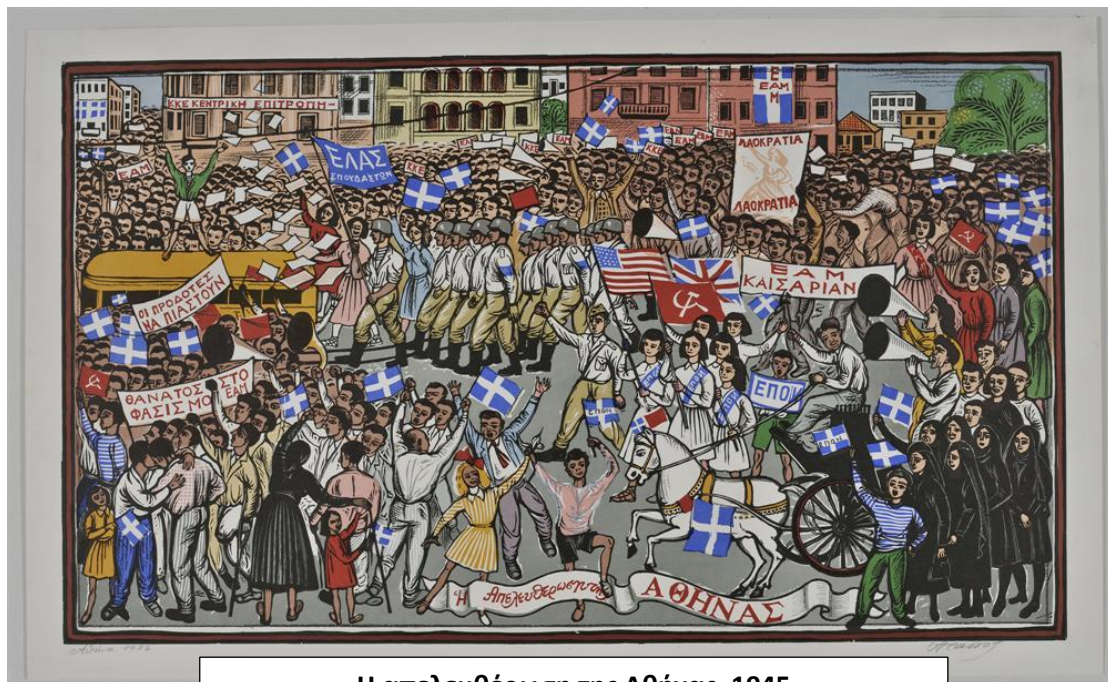
Schnotz, W. (2002). Towards an integrated view of learning from text and visual displays. *Educational Psychology Review*, 14 (1), 101-120.

Torrance, H. & Pryor, J. (1998). *Investigating Formative Assessment; Teaching, Learning and Assessment in the Classroom*, OUP, Buckingham.

VanSledright, B. – James Hauver J. (2002), "Constructing Ideas about History in the Classroom: The Influence of Competing Forces on Pedagogical Decision Making", στο: Jere Brophy (ed.), *Social Constructivist Teaching: Affordances and Constraints*, Elsevier Science, Oxford, σ. 263-298.

Weinstein, C.E., & Mayer, R.E. (1986). *The teaching of learning strategies*. In M.R.

Wittrock (Ed). *Handbook of research on teaching*, 3rd ed. New York: Macmillan (p. 315-327).

Η απελευθέρωση της Αθήνας, 1945
Έγχρωμη ξυλογραφία, 45 x 77 εκ. , Τάσος (Αλεβίζος)